

Teatrul în strategii de incluziune a multiculturalității în sistemul preuniversitar

DOI : 10.46522/S.2025.ed.9

Edina SOÓS

University of Arts Târgu Mureș

edinasoos@yahoo.com

Abstract: Theatre in Strategies for Inclusion of Multiculturalism in the Educational System

Our study investigates the context of multiculturalism and ethnic diversity in school, the methods of combating violent manifestations and promoting cultural equality through theater education. The purpose of the entire educational system is to protect diversity and ensure cultural safety for each student. The study highlights the way in which acting and theater education works for this process.

Key words: *multiculturalism; diversity; education; theater; acting.*

Educația teatrală pentru combaterea discriminării în școli

Teatrul formei se compromite în imitarea vieții. Este motivul pentru care încerc, înainte de toate, să vorbesc, vreau să teoretizez pentru teatru, să filozofez, nu să povestesc, ci să vorbesc, să îndepărtez tablourile frumoase. Teatrul n-a fost niciodată atât de aproape de gândire ca astăzi.

Gruszczyński, 2010, 74

Krzysztof Warlikowski nu a fost primul care a subliniat corespondența dintre teatru și viață. De-a lungul istoriei teatrului, cunoaștem deja câteva teze formulate în scopul redefinirii teatrului ca oglinda societății sau a vieții umane, a individului în căutarea sensului existenței. Oedip, Hamlet, Hedda Gabler, Liubov Andreevna, toți și-au mărturisit această aspirație. Iar dacă teatrul întrunește viața, evocând aici principiul gândirii evidențiat de Descartes, există posibilitatea de a-l chema în sprijinul educației. Astfel, în sistemele educaționale, teatrul nu își are rolul doar în formare artistică ci, cu profundă solemnitate, teatrul și-a câștigat teritoriul în formare personală, respectiv dezvoltarea omului ca ființă gânditoare.

Omul se află în continuă dezvoltare în ceea ce privește formarea sa anatomică, psihică, educațională și culturală. Încă de la o vârstă fragedă, individul este educat conform bunelor maniere, acestea referindu-se la adaptarea mediului, acceptarea diversității umane, bunul simț, egalitate, respect, corectitudine. Educația începe, bineînțeles, acasă,

pornind de la părinți și punând bazele acelor principii care vor caracteriza copilul în pregătirea sa ca viitor adult. Educația este mai mult decât meseria unor adulți și obligația unor copii. Ea se dovedește a fi unul dintre cei mai importanți factori în dezvoltarea personalității și în acomodarea în societate.

Astăzi, multiculturalitatea încă prezintă un factor ce poate ajunge ușor a fi periculos în școli, respectiv universități. Tinerii elevi, respectiv studenți, din cauza gândirii lor încă necoapte, neexperimentate, pot cădea ușor în capcana prejudecății timpurie sau a discriminării după plac. Sistemul educațional întâlnește zilnic situații în care copilul sau adolescentul se confruntă cu imposibilitatea adaptării din cauza apartenenței sale etnice sau religioase. Aflându-se la o vârstă fragedă, uneori elevii nu percep gravitatea lovirilor verbale sau fizice și efectele sale negative asupra victimelor lor.

Multiculturalitatea în sistemul educațional preuniversitar

Sunt absolventă a Universității de Arte, așadar cunosc foarte bine însemnătatea siguranței și consimțământului cultural de care m-am bucurat în anii de studiu, fiind o studentă de etnie maghiară la Facultatea de Arte în Limba Română. Astfel, mi-am format și o viziune subiectivă în perspectiva egalității culturale.

Lucrarea mea, totuși, dezbate această temă din experiența didactică de la Colegiul de Arte „Sabin Drăgoi” și Palatul Copiilor din Arad, unde îmi desfășor activitatea de cadru didactic.

Autoevaluarea corectă: o înțelegere sinceră a puterilor și limitelor noastre, o privire clară asupra trăsăturilor de caracter care trebuie ameliorate și deprinderea de a învăța din experiențele trăite. Încrederea în sine: curajul provenit din certitudinea pe care o avem despre capacitățile, valorile morale și obiectivele noastre.

Goleman, 2004, 53

În calitate de profesor în sistemul preuniversitar, deseori sunt surprinsă în fața unor ipostaze care depășesc aria mea didactică și pretind a mă transforma în consilier sau detectiv. În asemenea circumstanțe, sunt obligată fie să previn provocările legate de diversitate, fie urmez un demers care ar putea avea puterea de a suprima aceste manifestări. Din nefericire, uneori provocările escaladează în acte de violență verbală și / sau fizică. Elevul (numit aici autorul actului de violență) îl lovește pe colegul său (numit aici victimă) pentru că autorul îl percepe pe acesta ca fiind inferior din cauza apartenenței sale etnice; autorul îl agresează frecvent verbal pe victimă pentru că acesta din urmă comite greșeli de exprimare; victima se confruntă cu anxietatea și teama de ridicol deoarece colegii săi râd când acesta răspunde la tablă; grupurile de elevi și prieteni se formează contra diversității culturale; multiculturalitatea este anihilată în momentul solicitării unor colaborări între elevi.

Metodele de combatere ale acestor manifestări sunt cunoscute, așadar măiestria profesorului stă în reușita adaptării manierelor care ajută tânărul elev să se debaraseze

de prejudecățile legate de proveniențele etnice, promovând astfel multiculturalitatea într-un mediu școlar sănătos. Specializarea Arta actorului de la colegiul menționat are în vedere acest aspect prin aplicarea unor exerciții în atelierul de actorie care pătrund în sfera diversității, rămânând însă fideli la sensibilitatea drepturilor elevilor. Așadar, lucrarea mea are ca obiect de cercetare strategiile de incluziune a multiculturalității în sistemul preuniversitar.

Strategii de incluziune a multiculturalității în școli

Într-un anumit sens, manifestarea emoțională seamănă cu teatrul. Cu toții avem niște culise, unde se exprimă emoțiile pe care le dorim să le revelăm. Linia intimă de demarcație dintre viața noastră personală și cea publică este analogă cu cea dintre magazinul din față și biroul lui din spate. Manifestările emoționale sunt mai des și mai atent regizate în contact cu clienții și mai prost administrate în spatele scenei.

Goleman, 2004, 168

În încercarea de a combate actele de violență cauzate de diferențierea culturală, atelierelor de arta actorului sunt bine-venite. Specializarea Arta actorului de la colegiul menționat și cercul de Teatru de la Palatul Copiilor au dezvoltat strategii solide în acest scop. În cadrul acestui demers educațional, primul pas trebuie făcut de profesor. El va deschide calea cunoștințelor teatrale, păstrându-și autoritatea, dar în același timp apropiindu-se de elevii săi. Deoarece această disciplină necesită multă încredere, sinceritate și familiaritate. Iar toată acestea funcționează doar în spiritul reciprocității. Încă de la primele întâlniri, elevii sunt înștiințați de faptul că principiul primordial în atelierul de teatru este acceptarea. Acceptați propunerea, acceptați partenerul de scenă, colegul, situația lui, apartenența, limba. Acceptați tot. Fără doar și poate. Principiul, numit mai degrabă regulă, este unul impunător și nu lasă loc de discuții. Astfel, elevul care ar avea tendințe de răzvrătire sau prejudecată irelevantă, va fi *obligat* să se manifeste în limita principiului impus. În timp, manifestarea sa corectă va fi una gândită, înțeleasă și nu obligată. Dar acesta necesită timp și multă muncă.

Orele de arta actorului se desfășoară după modelul *laboratorului* lui Grotowski. Grupurile de lucru sunt formate din cel mult 12-13 elevi. Echipamentul de mișcare este obligatoriu, iar „pantofii de stradă” sunt lăsați în afara ușii, în toate înțeleșurile posibile. Se lucrează legat cinci sau șase ore, cu mici pauze de recreere, hidratare. Mediul înconjurător tinde să urmeze exemplul Violetei Spolin, conform căruia „[...] atmosfera din timpul atelierelor trebuie să fie plăcută și relaxată. Se urmărește ca studenții-actori să asimileze nu numai procedeele tehnice pe care le învață, ci și atmosfera atelierului.” (Spolin, 2008, 81). Iar dacă elevul se simte sigur și relaxat în mediul creat, va începe să lucreze adevărat și va fi deschis pentru a se dezvolta din punct de vedere emoțional. Dezvoltarea inteligenței emoționale joacă aici un factor esențial.

Pentru a așeza în practică concepțiile menționate anterior, am împrumutat câteva idei de la Viola Spolin. Metoda ei și experiențele dobândite de-a lungul anilor, lucrând

cu elevi și studenți, se dovedesc a fi bazele bine întărite pe care ne clădim munca cu elevii în sistemul preuniversitar.

Primul pas către joc este conștientizarea libertății personale. Înainte de a putea juca (experimenta), trebuie să fim liberi să o facem. Trebuie să devenim parte a lumii care ne înconjoară și să o facem reală atingând-o, văzând-o, pipăind-o, gustând-o și mirosind-o. Asta urmărim să obținem – un contact direct cu mediul înconjurător, care trebuie investigat, acceptat sau respins. Libertatea personală de a face astfel ne duce la experimentare, ceea ce implică conștiința locului pe care-l ocupăm în mediul înconjurător (auto-identitate) și auto-expresia. Nevoia de auto-identitate și auto-expresie, fiind fundamentală în noi toți, este necesară și pentru expresia teatrală.

Spolin, 2008, 53

Așadar libertatea personală și nevoia de auto-identitate sunt barate în momentul în care elevul este victima discriminării din punct de vedere cultural. Elevul devine tăcut, speriat și se va retrage într-un *colț* pentru a evita o posibilă insultă. Problema necunoașterii anumitor obiceiuri sau expresii poate fi ușor folosită de acei elevi (numiți în continuare autori) care profită de ocazia unei acte de violență împotriva elevului de etnie minoritară (în continuare victimă).

Fără a intra în detalii concrete, la unele dintre atelierelor de arta actorului elevul de altă proveniență a fost solicitat la un exercițiu de improvizație. Tema exercițiului a fost povestirea unei întâmplări din viață alternând emoțiile la indicația profesorului. Elevul a început povestea, având la subiect primele zile la liceu, iar amintirile l-au năvălit; a povestit neputința lui de integrare în clasă din cauza faptului că era văzut a fi *altfel*, dificultatea vorbirii corecte fiindcă s-a născut și a copilărit într-o altă țară, glumele și detestările făcute la adresa lui din cauza acestora. Elevul a izbucnit în lacrimi, nu a mai reușit să urmeze indicațiile mele. Și-a continuat povestea, suspinând cu ușurare la final. După o perioadă lungă de acumulare, acum a fost pregătit să depășească aceste răni cauzate de problema discriminării. Un moment cathartic pentru el și un exemplu apreciabil pentru noi, dascăli în sistemul preuniversitar. Strategiile combaterii manifestărilor violente depind profund de pregătirea elevului, de momentul în care un exercițiu este adus în joc și de atmosfera atelierului. Obiectul atenției este aici promovarea interculturalității, iar exercițiul se susține conform indiciilor lui Stanislavski:

Atenția îndreptată către un obiect generează și necesitatea firească de a face ceva cu el. Acțiunea concentrează și mai bine atenția asupra obiectului. Astfel, atenția unindu-se cu acțiunea și susținându-se reciproc, va crea o legătură puternică și cu obiectul.

Stanislavski, 2013, 181

Educația morală – susținerea acceptabilității și adaptabilității

Lucrarea intitulată *Fundamentele pedagogiei – Teoria și metodologia curriculum-ului* realizată de Mușata Bocoș și Dana Juncan dezbate formele de educație, care sunt

considerate principalele piloni ai formării educației. Aceste variante contribuie profund la dezvoltarea personalității elevului, dar totodată și la integrarea lui sănătoasă în societate. Scopul acestei menționări este contopirea unora dintre aceste forme de educație, mai exact tratarea educației morale cu teatrul în învățământ, încercând să găsim puncte comune.

Educația morală reprezintă acea dimensiune a educației prin care se urmărește formarea și dezvoltarea caracterului ca latură rațional-valorică a personalității, respectiv a conștiinței și conduitei morale.

Bocoș, Juncan, 2010, 35

În privința acestui fenomen se poate afirma că un curs de teatru și exercițiile de grup stimulează conduita morală în așa fel încât elevul să fie capabil să se integreze în societate. Un exercițiu de grup oferă oportunitatea de a deschide spre alți oameni, de a împărtăși ideile și gândurile, de a asculta și asimila alte păreri și mentalități. În grup se învață adaptarea la ceilalți și acceptarea celorlalți așa cum sunt. Se evită orgoliul și dorința de a rămâne în solitudine.

Se creează o atmosferă în care toți elevii trebuie să se simtă liberi de a se exprima, de a-și împărtăși ideile în cadrul exercițiilor de grup. Grupul trebuie să le motiveze în lucrul în echipă, conștientizând că uneori este mai ușor în grup decât singur. Cercetările care sunt dezbătute în lucrarea menționată anterior au arătat că anumite tipuri de probleme sunt rezolvate mai bine de persoane care lucrează împreună decât de indivizi izolați. În cazul în care avem de-a face cu un grup, rezolvarea sarcinii implică circulația informației între membrii grupului, formularea de sugestii, emiterea mai multor soluții, confruntarea acestora și reținerea celor corespunzătoare. Nu există ierarhizare și nu există rușinea de a cere ajutor. Un exercițiu de grup este o modalitate perfectă de a deschide viziunea elevilor și de a-l motiva să socializeze. Astfel el învață respectul, acceptarea, răbdarea și toleranța față de colegii lui. Un grup reprezintă două sau mai multe persoane care interacționează între ele într-o manieră în care persoana respectivă influențează și este influențată de celelalte persoane.

Ordinul privind combaterea violenței la adresa diversității

Denegarea acceptării diversității este un element grav în demararea manifestărilor violente în școli. În raport cu aceasta, cauzele violenței școlare pot fi de natură psihologică, școlară, familială sau din motive induse de contextul social. Actul de violență poate avea efecte severe asupra elevului (victimei), cum ar fi stima de sine scăzută, comentariile negative și excluderea socială afectând imaginea de sine a copilului. Aceste victime ale bullying-ului adesea experimentează frica constantă de hărțuire sau insultă, atacuri de panică, anxietate, izolare socială, uneori depresie. În ceea ce privește performanța școlară, pot apărea dificultăți de concentrare în timpul orelor sau tendința de a lipsi frecvent de la școală din cauza sentimentului de nesiguranță.

Astăzi, fiecare instituție școlară constituie *Comisia pentru prevenirea și combaterea violenței, a faptelor de corupție și discriminării în mediul școlar și promovarea interculturalității*. Această comisie este convocată în momentul în care un elev sau un profesor este victima sau martorul unui act de violență. Cursul de formare pentru cadre didactice în cadrul Asociației Educația este Putere, intitulat „Strategii de combatere a manifestărilor violente în mediul școlar” și susținut de inspector școlar prof. Camelia Moler, și-a propus să clarifice acest aspect. Astfel, activitatea comisiei se desfășoară prin raportarea și punerea în aplicare a ansamblului prevederilor legale în vigoare care vizează prevenirea și combaterea violenței, a faptelor de corupție și discriminării și, respectiv, afirmă promovarea interculturalității în mediul școlar.” După o analiză amănunțită a abaterilor disciplinare, comisia propune sancțiunile disciplinare elevului (autorului), conform prevederilor următoare: statutul elevului, prezentul regulament, regulamentul de organizare și funcționare a unității de învățământ.

Așadar, conform Art. 21 din OME nr.5b627/12 august 2024, atribuția comisiei respective este și asigurarea faptului că tradițiile, sărbătorile, evenimentele respectă, recunosc și reflectă diversitatea etnică, lingvistică, religioasă a beneficiarilor primari, a părinților/reprezentanților legali și a comunității locale. Atât comisia, cât și fiecare dascăl are menirea de a media interculturalitatea în mediul școlar. Profesorul trebuie să fie exemplu pentru elevii săi, astfel încurajând acceptarea etnică sau religioasă.

Școala este a doua casă, cum se spune. O expresie de clișeu poate, dar totodată adevărată. Școala este mediul în care tânărul elev își descoperă identitatea. Menirea întregului sistem educațional preuniversitar este protejarea diversității și asigurarea siguranței culturale pentru fiecare elev. Elevii însuși trebuie să lucreze la acceptarea și aprecierea celuilalt, la colaborare și egalitate în grup. În rolul meu de cadru didactic, cultiv acest aspect fie în intermediul orelor de arta actorului, fie în calitate de consilier.

Cunoașterea de sine, puterea de judecată, observarea și aprecierea binelui, ascultarea sufletului se aliniază deja în rândul talentului de a fi un adult, un om bun. Tot ceea ce își propune cursul acesta de teatru în sistemul preuniversitar, este stimularea elevului de a crește sănătos, atât fizic și mental, devenind un adult integrat în societate, prieten cu sine însuși, fără dificultatea de a nu-și cunoaște sufletul.

Blocajele creativității în procesul de învățare

Pentru a distruge zidurile construite de blocaje, în primul rând, trebuie schimbat climatul, pentru a elimina blocajele culturale și emotive, puternice în școala din trecut. Se cer relații destinsse, democratice, între elevi și profesori. Apoi, modul de predare trebuie să solicite participarea, inițiativa elevilor prin folosirea metodelor. În fine, trebuie apreciată corespunzător și fantezia, alături de temeinicia cunoștințelor, de raționamentul riguros și de spiritul critic.

În urma studiilor, s-au clarificat mai multe tipuri de blocaje: blocajele perceptivă (obișnuința de a percepe lucrurile într-o anumită manieră; automatismele), blocajele

emoționale (de exemplu teama de ridicol), blocajele culturale și sociale (conformismul, neîncrederea în fantezie), obstacole de natură intelectuală: fixitate (rigiditate) funcțională, lipsa de suplețe a categoriilor datorată excesului de informații.

Actorul are nevoie de imaginație nu numai pentru a crea, ci și pentru a reînnoi ceea ce este deja creat și uzat. Iar asta se realizează introducând o nouă invenție sau fragmente separate care să o împrăspăteze. [...] Fiecare mișcare a noastră pe scenă, fiecare cuvânt trebuie să fie rezultatul vieții autentice a imaginației.

Stanislavski, 2013, 166

Prin însăși trăsătura ei definitorie – originalitatea – ca ceva nou și imprezvizibil, creativitatea pare a fi incompatibilă cu ideea de educare deliberată. Factorul intelectual (imaginație, gândire, tehnici operaționale) este relativ mai ușor educabil, deși persistența în timp a efectelor unui curs sau a unei metode nu este mare. Factorii de personalitate în sensul larg al noțiunii, care țin de atitudini, motivații, caracter, deprinderi de lucru se lasă mai greu influențați în direcția și cu intensitatea dorită de noi, dar odată achizițiile educative dobândite, persistența lor nu se mai măsoară în luni, ci în ani sau etape de vârstă.

Se ivește o dublă întrebare, de ce câștigă creativitatea o importanță atât de mare în procesul de învățare și cum o poate afecta discriminarea? O personalitate creativă doborândește următoarele caracteristici: perseverență, voință, deschiderea către experiențe noi, motivație intrinsecă, interese și preocupări variate, toleranța la ambiguitate, asumarea riscului, fond emoțional bogat, încrederea în forțele proprii, capacitatea de a se angaja în urmărirea unor scopuri de perspectivă, simțul umorului, atras spre complexitate, spre neobișnuit, spre mister. Aceste aptitudini atât de nobile sunt strivite în momentul în care tânărul elev se găsește față în față cu fenomenul discriminării. Fie că vorbim despre o deosebire corporală, etnică sau religioasă, elevul poate cădea într-o împrejurare vulnerabilă datorită glumelor sau insultelor executate la adresa lui. În secunda următoare, el se izolează și în același timp este izolat tocmai prin scoaterea lui în evidență, un act ușor paradoxal și trist. Separarea lui se culminează prin pierderea libertății creatoare, incluzând aici și nimicirea creativității.

Dacă educarea creativității conduce la operativitatea generală creativă și tehnici intelectuale-atitudinale destul de elastice, înseamnă că ideal ar fi ca procesul de educare a creativității să includă o restructurare a predării tuturor disciplinelor la care să se adauge cel puțin un curs special de educare a creativității în învățământ. În această structură s-ar putea asigura identificarea și dezvoltarea potențialului de creativitate în mod constant și continuu și s-ar putea ajunge, către finalul studiilor preuniversitare, pe de o parte, la dezvoltarea cercetivității specifice și pe de altă parte, la închegarea unei personalități creative în adevăratul sens al termenului.

REFERINȚE

- BOCOȘ, Mușata, JUNCAN, Dana, 2010, *Fundamentele pedagogiei – Teoria și metodologia curriculum-ului*, Pitești: Paralela 45.
- GOLEMAN, Daniel, 2004, *Inteligența emoțională, cheia succesului în viață*, București: Allfa, traducere de Gina Argintescu Amza.
- GRUSZCZYNSKI, Piotr, 2010, *Krzysztof Warlikowski și Teatrul ca o rană vie*, București: Cheiron, trad. Monica Grădinaru.
- SPOLIN, Viola, 2008, *Improvizație pentru teatru*, București: UNATC Press, traducere de Mihaela Balan-Bețiu.
- STANISLAVSKI, Konstantin, 2013, *Munca actorului cu sine însuși vol. I, vol. II*, București: Nemira, traducere de Raluca Rădulescu.

© Edina SOÓS, 2025. Acest articol este distribuit sub licența
Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY).